

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд за присъждане на образователната и научна степен “доктор” на **Огняна Вълкова Вълкова** – редовен докторант към Софийски университет “Св. Климент Охридски”, Философски факултет – Катедра “Библиотекознание, научна информация и културна политика”, на тема:

“Ученият като читател : случаят Тодор Боров”

Научен ръководител: проф. д-р Красимира Даскалова

Рецензент: доц. д-р Людмила Хр. Малинова

Важността на изследваната тема е свързана с неизменната необходимост от вглеждания в жизнения и духовен път на личности с особени заслуги в българската култура. Макар че ракурсът на настоящото изследване е по-специфичен, той също дава възможност да се открие фигурата на учен, чието присъствие е етапно в науката, свързана с библиотекознанието.

Дисертационният труд на Огняна Вълкова - “Ученият като читател : случаят Тодор Боров” е с общ обем 302 страници и е организиран в увод и шест глави – 170 страници основен текст, 112 страници - приложение и 20 – библиография. Структурата на дисертацията е добре премислена с оглед целите на изследването.

В **увода** дисертантката дефинира целта на своя труд - да се изследват “прочитите” на известния български библиотековед и библиограф, съдбовно свързан с литературата и книгите - Тодор Боров, “да се направи обобщен портрет на учения като читател”, “да се събере и обобщи информация за неговите четения и личната му библиотека” (с.4), да се направи опит за привнасяне на нови моменти, осветляващи творческата му фигура. Основният фокус е насочен към реконструкция на неговите прочити. Откроявайки личността му, О. Вълкова посочва основни източници в своята работа: архивен фонд “Тодор Боров”, съхраняван в Националната библиотека “Св. Св. Кирил и Методий” и публикувани текстове – негови и за него, сред които откроява тези на проф. Ани Гергова и проф. Татяна Янакиева.

Първа глава – **“История на четенето и читателите”** има теоретичен характер и разглежда различни методи на френската, английската, немската и американската школа, свързани с “история на книгата”. Открояват се вижданията на изследователи, групирани около сп. “Анали”, стартирало през 1929 г. във Франция, проследяват се етапите и ключовите фигури в това модерно хуманитарно направление. Отделено е внимание на идеите на редица учени, свързани с литературната теория и четенето: Алберто Мангел, Михаил Бахтин и др. Проследени са схващанията на немската рецептивна естетика, обърнато е специално внимание на вижданията на Мартин Хайдегер, Ханс-Георг Гадамер, Вилхелм Дилтай, Жак Дерида, Ханс-Роберт Яус, Ролан Бард, Ян Мукаржовски, Пол Рикбор относно литературната интерпретация, отношението автор - читател,

текстът като динамична структура и осмислянето ѝ, възможностите за по-широко разбиране на комуникацията с текста.

Текстът коментира и българската традиция в това изследователското поле и обръща внимание на изследванията на проф. Ани Гергова, проследявайки някои основни нейни виждания и новаторски подходи, свързани с историята на книгата и четенето, изследване на четенето в социокултурен контекст, необходимостта от интердисциплинарен метод в осмислянето на проблемите около четенето и читателите и др.

Проследени са и някои ключови становища на проф. Красимира Даскалова относно историята на четенето и читателите, изискването за различни изследователски подходи към четенето, акцентът върху социологическия подход, въпросът за грамотността и др.

Докторантката се спира и на други методологически гледни точки по проблемите на четенето и читателите: на Ана Серафимова, Огнян Сапарев, Александър Кьосев и др., чиито изследвания също кореспондират с темата за четенето и читателите.

Откроява се добрата научна информираност на дисертантката, компетентното ѝ познаване на различни виждания по проблемите на книгата и четенето, умението ѝ да извлече същностни наблюдения и тези на отделни учени.

Втора глава – **“Портрет на Тодор Боров според научните изследвания и спомените за него”** се спира на основни моменти от неговия жизнен път, творческа и обществена дейност. Животописът на учения акцентира на специализацията му в Берлин и влиянието върху него на Георг Шнайдер, на редакторската му дейност, свързана със сп. “Нарстуд”, сп. “Българска книга” и др., на дейността му като директор на Народната библиотека в периода декември 1944 – април 1949, и на създадения Библиографски институт – до закриването му, на редактираните от него издания на Христо Ботев, Христо Смирненски, Елин Пелин, преподавателската му дейност по библиотекознание и др. Проследената му биография обаче създава впечатление, че някои факти от неговия не безпроблемен житейски път, са недостатъчно осветлени. Същевременно духовният му портрет е сполучливо уплътнен със спомени за него. Спомените са ценен литературен извор и дават възможност по-релефно да се открие отделната личност и да се види по-добре мястото ѝ в съответния обществен и културен контекст. Дисертантката добросъвестно се е запознала с немалкото спомени за Тодор Боров - на Александър Пиндиков, Ани Гергова, Татяна Янакиева, Божана Траянова, Борис Делчев, Боряна Христова, Елена Фурнаджиева, Зорница Петкова, Ивайло Славчев, Иван Богданов, Иван Сестримски, Илчо Димитров, Петър Диневков, Мария Въжарова, Светлозар Игов, сина на Т. Боров – Цветан Тодоров и др. и извлича новото и по-характерното, казано от тях за учения. Видян през различни очи и ракурси, човекът и ученият Т. Боров изпъква по-релефно в българското културно пространство.

В трета глава – **“Ученият-читател и неговите лекции по историческо библиотекознание”** вниманието е насочено към лекциите на Т. Боров, които чете в Софийския университет. Ученият е открит като “специфичен тип читател” и се прави опит да се изгради представа за връзката “учен – читател – автор” като усилията се насочат към реконструкция на “прочитите” на учения. Анализът

проследява видовете лекции, така както са групирани от него – в три дяла: “Историческо библиотекознание, Увод в използването на библиотеките и Увод в библиографията” като първият дял “е разделен на три части: книгата, библиотеката и библиотекарят” (с. 49). Дисертантката внимателно проследява всеки от тези три дяла. Тя откроява авторите, на които ученият се позовава, което дава възможност да се видят до голяма степен основните източници на познания и идеи, на които се базира Т. Боров в работата си. Отбелязва се, че той споделя редица виждания на Лайбниц и Лесинг, относно ролята и значението на библиотеките и функцията на библиотекаря, и това разгръща в лекциите си. Дисертантката подчертава, че Т. Боров осмисля и интерпретира редица възгледи на някои немскоезични автори – негови предшественици в науката за библиотекознанието (Мартинг Шретингер, Конрад Геснер).

Анализирайки лекциите на Т. Боров, съхранени в неговия архив, докторантката обръща внимание на акцентите, които той поставя в тях, а именно: анализ на количественото развитие на българската книга по отделни показатели, акцент върху марксистическата литература в България, акцент върху периода на Българското възраждане, а също и върху пролетарската литература в периода 1919-1925 г.

Изследването откроява Тодор Боров и като преподавател, който цени самостоятелните занимания на младите хора, усилията им самостоятелно да мислят, живото общуване между учения и студентите; като личност, която умее да внуши важността на професията библиотекар, да открие изворите, от които сам той се е учил - например трудовете на Фриц Милкау, от които най-много е “черпил” за развитието на библиотекознанието.

Докторантката обръща внимание на историческия преглед, който Т. Боров прави на създадените в Европа катедри, свързани с библиотекознанието, на коментара му за библиотечната подготовка в САЩ, Германия и СССР, на факторите, провокирали развитието на библиотечното дело, на осмисляне на редица постановки на Николай Рубакин – основоположник на библиопсихологията.

Авторката на изследването споделя наблюдения за особеностите на лекциите на българския учен, проследяващи историята на библиотеките от Античността до модерното време и акцентиращи на функциите на библиотеките, пространствата на четенето - интериорната и екстериорната архитектура на библиотеките, подема на библиотечното дело в различни страни. Обръща се внимание на използвания от него сравнителен анализ.

В четвърта глава - **“Ученият – читател и библиографските му трудове”** се разглеждат библиографските текстове на Тодор Боров – публикувани и непубликувани. На базата на работата с негови лекции в ръкопис, чернови, планове, писма и др. се акцентира на прочитите на учения на текстове, свързани с библиографията и науката и отношението към нея, включително и на Т. Боров. Анализирайки академичните прочити на учения, авторката прави извода, че той следва главно идеите по отношение на библиотекознанието, на немскоезични автори, а също – на български и руски.

Проследен е прегледът, който прави Боров на българските библиографски трудове и на редица личности, свързани с библиографията: Александър Теодоров-

Балан, Иван Шопов, Никола Михов и др., очертаващи историческия развой на нашата библиография.

Открито е, че особено важно за Боров е библиографското изследване на периодичния печат. Разкрити са и становищата на учения за чуждия опит в библиографската теория, размислите му за библиографите теоретици и за практиците. Подчертано е, че Тодор Боров хронологично проследява развитието на библиографската наука, маркира отделни етапи от развитието ѝ, анализира тенденциите в нея и, макар че работата му се базира на редица източници, основно ученият се позовава на трудът на Георг Шнайдер - “Увод в библиографията”.

В пета глава - **“Литературни, философски и други научни четения на Тодор Боров”** – като се прави опит за реконструкция на тези негови прочити, се уплътнява портрета на учения. Използвани са текстове на Т. Боров и негова кореспонденция, открити са читателските вкусове на учения, отношението му към българската книга, както и оценката му за редица български писатели и поети: Христо Ботев, Иван Вазов, Елин Пелин, Христо Ясенев, Пенчо Славейков, Петко Тодоров, Пейо Яворов, Николай Лилиев и др., наблюденията му за пътя на българската литература, вижданията му за индивидуализма и символизма като модерни естетически направления, негови критически тези. Дисертацията говори за високата ерудираност на учения, но отвъд регистрирането на имена и факти, са нужни и повече изводи, относно неговите литературни преценки, кои от тях са актуални днес и кои – не.

Дисертантката откроява приноса на Боров, свързан с неговите изследвания за пътищата на проникване в България на творби от чужди класици, разпространението на техни произведения, влиянието, което някои от тях оказват върху български творци, специалното внимание на преводите им у нас и др. Прочитите на Т. Боров на автори, чието творчество е част от световното литературно наследство, го открояват като прецизен, ерудиран и възискателен при осмислянето на отделен проблем учен, с подчертани интереси към литературната история.

Дисертантката използва различни източници, които илюстрират четенията на Боров: неговия архив, студии и статии, книги, писма до приятели или литературоведи, или до брат му – Ценко Цветанов, негови спомени и спомени на различни хора за него, даже заемни листове в библиотека – с оглед да се реконструират неговите четения, животът му с книгите.

Глава 6 - **“Четения на Боров в периодичния печат”** допълва читателския му профил и илюстрира неговата “своеобразна колекция от публикации в периодични издания, които Боров е съхранявал, подреждал и надписвал” (с. 149), а по някои от тях си е отбелязвал бележки. Този текстови масив, разделен от него на девет раздела, визира неговите професионални, литературни и културни интереси. В дисертацията са направени описи на заглавията от тези раздели, свързани с: Народната библиотека, книгата, четенето и библиотеките, книгоиздаването и книжарите, българската книга в чужбина, хартията и книгопечатането, българската култура (за изкуство, литература и писатели), кореспонденция на български писатели (публикувана от Стефан Памуков), библиотеката при БЗКбанка.

В **Заклучението** към дисертацията са направени редица изводи, свързани с “четенията” на Тодор Боров: предпочитанието му “към немскоезични, руски и

съветски автори” – в научните му търсения: Георг Шнайдер, Фриц Милкау и Георг Лай, а също на Николай Лисовски, Павел Берков, Иван Масанов, Владимир Межов и Николай Рубакин” (с.168-169); афинитетът му към “българските класици и руската литература”, а също към Херман Хесе и Томас Ман (с. 169); извода, че читателският профил на Боров “е обагрен и от неотменната за периода на държавния социализъм марксистко-ленинска доктрина и неговите четения на “класиците” на марксизма-ленинизма (на Ленин и Сталин), присъстващи вероятно по конюнктурни съображения.” (с.169); че четенето на различни класици в художествената литература открояват специфичното му мнение за тях, че библиографските му трудове и анализът на лекциите му го открояват “не само като читател, но и като създател на концептуални схващания за библиотечното дело” (с. 169), а анализът на четенията му, свързани с периодичния печат, го открояват като личност, чиито професионални интереси са свързани с различни аспекти на книгата като обект на изследване.

Докторантката посочва, че на следващ етап “работата би могла да се разшири в посока на литературните прочити на Боров, с оглед на тяхната ключова роля не само за формиране на самия читател Боров, но и имайки предвид тяхната валидност по отношение на историческата епоха, създава читателя” (170).

Ценен практически принос в дисертацията на О. Вълкова е съставеното от нея “**Приложение**” – опис на библиотеката на Тодор Боров, съхранявана в катедра “Библиотекознание, научна информация и културна политика” и в Център за славяно-византийски проучвания, и съдържаща 1741 издания.

Библиографията, която използва докторантката говори също за нейната научна информираност.

Като имам предвид научната осведоменост на докторантката, задълбочените ѝ познания по темата, огромната работа, свързана с ползването на архива на Тодор Боров и проявената научна добросъвестност, извършения анализ, съобразно целите на изследването, приносните моменти в дисертацията, уменията ѝ за систематичност и научно-приложните резултати, **убедено предлагам на научното жури да присъди на Огняна Вълкова Вълкова образователната и научна степен “доктор”.**

7 май, 2017 г.